

UDK 811.163.6'373.611

Irena Stramljič Breznik

Filozofska fakulteta v Mariboru

PREVZETE LEKSEMSKE PRVINE IN NJIHOVA BESEDOTVORNA ZMOŽNOST V SLOVENŠČINI

Prispevek vzorčno prikazuje možnosti vraščanja anglicizmov v slovenski besedotvorni sistem na podlagi paberkovalno zbranega gradiva v netradicionalni in k afektaciji težeči uporabi jezika mladih na spletu ter pri ustvarjanju publicističnih priložnostnic.

The article presents the possibilities of incorporation of anglicisms into Slovene derivational system, based on randomly collected material from non-traditional language usage on the Internet by young generation and from ad-hoc formation of journalistic terms.

Ključne besede: besedotvorje, tvorjenka, besedna družina, anglicizem

Key words: derivation, derivative, word family, anglicism

0 Sodobni globalni gospodarski in politični tokovi s seboj prinašajo tujejezične vplive, opažene tudi v slovanskem jezikovnem prostoru. Obsežna mednarodna raziskava o težnjah internacionalizacije v slovanskih jezikih (Stramljič Breznik 2005a) ugotavlja velik delež vključevanja (ne)prilagojenih internacionalizmov v osnovne nacionalne leksikalne sestave ter vznikanje novih besedotvornih vzorcev in struktur, ki se pojavljajo v različnih zvrsteh jezika in se postopno ustaljujejo.

Podobni pojavi so značilni tudi za slovenski jezik. Neizpodbitno dejstvo je, da namreč sleherni jezik prevzema tujejezične prvine (Stramljič Breznik 2005b). Edini spremenljivki tega pojava sta prostor in čas. Glede na prostor je mogoče upoštevati vplive stičnih in nestičnih jezikov na jezik prejemnik, glede na čas pa upoštevati prestižnost določenega jezika v danem obdobju. Zgodovinska in jezikovna dejstva kažejo, da so na slovenščino vselej pomembno vplivali stični jeziki, kot so hrvaščina, italijanščina, madžarščina in nemščina. Zlasti za nemščino kažejo raziskave (Stramljič Breznik 2007a; 2007b), da živost germanizmov pogosto vzdržuje tudi njihova frazeološka raba. Včasih pa je njihovo vključevanje hotena in zavestna strategija medija, s katero kaže svojo vpetost v okolje in vzpostavlja hoteni pristni stik s poslušalci s posnemanjem njihovega govora. Tako je v primeru humoristične oddaje *Reporter Milan*, ki na komercialni radijski postaji Radio City ironično aktualizira mariborsko mestno dogajanje v mariborščini (Valh Lopert 2008).

Stičnostih in prestižnost se je pri nekaterih jezikih, vplivajočih na slovenščino, pogosto tudi združila, zgolj prestižna jezika pa sta bila dva: nekoč latinščina in danes angleščina.

1.0 Prav vpliv angleščine na slovenski jezik se je v zadnjem desetletju zaradi močnih globalizacijskih tokov izjemno povečal, čeprav najzgodnejši vplivi angleščine na slovensko besedje segajo v 17. in 18. stoletje, ko so angleške besede prihajale v slovenščino v glavnem prek nemščine kot posredniškega jezika (Šabec 2002: 83).

Tudi danes gre za posredno prevzemanje, saj večina slovenskih govorcev ne prihaja v neposredni stik z angleškimi, marveč za pretok skrbi globalni informacijski sistem, ki je za svoj kod izbral angleščino.

1.1 Določen jezik v družbi doseže globalni status, ko ga kot takšnega prepoznajo v vsaki državi po svetu. Za nastanek globalnega jezika je pomembna tudi razširjenost jezika, vendar ga morajo podpirati še drugi praktični razlogi, tj. posredniška vloga v narodnostno heterogenih političnih, ekonomskih in drugih združbah. Sprejem takega jezika pa ni pogojen z estetskimi ali slovničnimi lastnostmi (npr. nezapletenost pravil), ampak jezikovna moč izvira iz politične, vojaške in ekonomske moči države. Globalni jezik (Ada Vidovič Muha 2003) je jezik interesno globalne informacije in ga določa tematska univerzalnost (znanost, informacijska tehnologija, politika, gospodarstvo idr.). In to vlogo je prevzela angleščina v drugi polovici dvajsetega stoletja (Crystal 1997).

Njen vpliv je danes opazen v vseh evropskih jezikih. To pa najboljše ponazarjajo hibridna poimenovanja (Muhvič - Dimanovski 2005: 42): *franglais*, *svengelsk*, *Denglish*, *Spanglish*, *evroangleščina*. Krajnc in Skitek (2007) sta z *angliško* označili jezik v besedilih slovenskih klepetalnic, podobno kot Radio Slon in sadež znamenito *anglaševanje*, ki je »poseben jezikovni prijem, ki se uporablja izključno znotraj ljubljansčine. Pri anglaševanju nadomestimo slovenske besede z angleškimi in jih nato sklanjamo in spregamo, kot bi bile slovenske«.

2.0 V slovenskih priročnikih je ustaljen izraz za poimenovanje prvine iz angleškega jezika v slovenskem *anglicizem* 'element angleščine v kakem drugem jeziku (SSKJ); 'angleška prvina v drugem jeziku' (SP 2001); 'prvina angleškega jezika v drugem jeziku (VST 2002). Nekoliko natančnejša je definicija (Filipović1990: 16–17), da so anglicizmi besede angleškega izvora in besede, ki jih je angleščina prevzela od drugih jezikov, ter jih vključila v svoj leksikon, od tod pa jih prevzemajo drugi jeziki.

V slovenistiki je mogoče zaslediti tudi uporabo izraza *anglizem*. Podatki o pogostnosti v obeh korpusih dajejo prednost prvemu (42) pred drugim (31): *anglicizem*: Fidaplus (26), Nova beseda (16); *anglizem*: Fidaplus (23), Nova beseda (8).

2.1 Prevzemanje anglicizmov je mogoče umestiti v procese nastajanja novih besed. V kroatistiki je Muhvič - Dimanovski (2005) opozorila na dva vidika neologizmov, tudi t. i. neoanglizmov, glede na poimenovalno potrebnost:

- (1) Poimenovalno nepotrebni so stilistični, ker so vzporednica že obstoječemu izrazu in so narejeni za rabo v določenem besedilu ter imajo veliko ekspresivnost. Nekateri jih imenujejo tudi hapaksi, okazionalizmi ali priložnostnice.
- (2) Poimenovalno potrebni so taki, ki nastajajo zaradi nove predmetnosti, pojmovnosti, pojavnosti ali družbeno-zgodovinskih pojavov. Pri tem lahko nastajajo nove domače besede za pojme iz domačega okolja, za novosti iz tujega okolja pa se pogosteje prevzemajo tuje besede. Poleg prevzetih besed v citatni ali podomačeni obliki (izposojenk) posebno mesto pripada t. i. psevdoizposojenkam, ki ne nastajajo v tujem, ampak v domačem jeziku s kombiniranjem domačih in prevzetih prvin.

2.2 Podobna stališča najdemo tudi v slovenistiki. Anglicizmom v slovenščini se v svojih raziskavah pogosto posveča Šabčeva (2006: 208–215; 2007: 316–324) in ugotavlja njihove različne stopnje prilagajanja v pisavi in izgovarjavi. Novejši anglicizmi se tako pojavljajo v nestabilnih dvojnih ali celo več oblikah (*koktajl/koktelj/cocktail; leasing/lizing; make-up/make up/mejkap*), nekateri pa so delno ali pa že v celoti poslovenjeni: *parkirati, vikend, sendvič, hit, lobirati, skenirati, kampus*. S pravopisnega vidika pa opaza pogosto vključevanje črk, ločil in znakov angleškega jezika v slovenske besede (*expres, pohištvo & stoli, z' dežele*).

Tudi Bokalova (2003: 15) poudarja, da veliko novih besed v jeziku nastane s prevzemanjem, in to bodisi v izvorni ali podomačeni obliki. Večja količina prevzetih besed je tipična za posamezna področja, kot so npr. kulinarika, mobilna telefonija (Stramljič Breznik 2003) in informatika. Ista avtorica (Bokal 1998: 148) navaja prav tako tri oblike prevzemanja: citatno, dobesedni prevod ali kalk in svobodno prevzemanje. Pri citatnih se prevzeti leksemi pišejo, izgovarjajo, sklanjajo po pravilih jezika, iz katerega prihajajo (Toporišič 1992: 14), kalk je po sestavinah tuje besede napravljena beseda ali besedna zveza (Toporišič 1992: 80). Tujke so večinoma nepopolno prilagojene zlasti v pisavi, redko v izgovoru in pregibanju, medtem ko so izposojenke docela prilagojene slovenskemu izgovoru, pisavi, pregibanju, skladnji in tvorjenju (Toporišič 2000: 131–132).

Prevzemanje je mogoče opazovati skozi več stopenj (Bokal 1998: 149–150): (1) pojav nove besede (*e-mail*); (2) govorno prilagajanje (*imejl*); (3) pisno prilagajanje (*email*); (4) zmožnost tvorjenja novih členov in oblikovanja besedne družine (*emajljanje*); (5) pojav sopomenke (*e-pošta, elektronska pošta*) in (6) možnost uporabe domače ustreznice ter opustitev prevzete. Tako idealno zapovrstje doseže le malo prevzetih besed.

Gložančev in Kostajevc (2006: 91–93) sta z vidika generiranja opisali nekaj opaznih skupin novejšega besedja, med katerimi opazen delež zavzemajo tiste, ki so rezultat intenzivne jezikovne odprtosti kot posledice splošnih medkulturnih povezav in globalizacijskih teženj. Nastopajo lahko v citatni obliki (*deadline*), v dvojničnih oblikah citatno/podomačeno (*bodybuilder/bodibilder*) ali v podomačeni obliki (*bedž*). Prilagajanje slovenščini se kaže s podomačevanjem (*bodibilder*), z oblikoslovno (*brainwahing -a, -u ...*) ali besedotvorno polcitanostjo (*mainstream-ovski*).

2.3 Raziskava o lastnostih neologizmov v ruščini, nastalih pod vplivom angleškega jezika (Honselaar 2002: 102–108), združuje pri opazovanju formalni in semantični vidik novotvorjenk ter posledično omogoča njihovo kategorizacijo v naslednje skupine: neostilizem (nekdanji žargonski ali pogovorni izraz, ki se je razširil tudi na druga področja rabe), neoarhaizem (stara oblika s starim pomenom, ki se je ponovno rehabilitirala zaradi družbenopolitičnih sprememb), neohistorizem, neosemantizem (novi pomen stare besede) in neoformizem (nova oblika z novim pomenom), ki vključuje podtipe: novotvorjenka (rus. *завалюха* 'crumbling house'), transliteriranka (angl. *loft* > rus. *лофт*), transkribiranka (angl. *lodge* > rus. *лодж*), mešanka (kombinacija transkripcije in transliteracije: angl. *browser* > rus. *браузер/броузер*: transliterirana elementa (*бр, ер*), transkribirana (*ау/оу*)), latinično-cirilična mešanka (*web-страница*) in citatna beseda (angl. *sale* > rus. *sale*).

3.0 Vpliv angleščine na slovensko besedje je viden na vseh področjih delovanja in v različnih zvrsteh, še posebno pa je očiten v medijih (Valh Lopert 2008) in govoru mladih. Zlasti pri slednjih gre namreč za neformalno varianto občevalnega jezika, ki jo označuje poseben slovar, sestojec bodisi iz novih izrazov ali pa iz starih z novimi ali drugače zaobrnjenim pomenom. Za sleng je tipična ekspresivnost ali celo afektacija (Gjurin 1974: 65–66). Vse izraženo je pogosto hipertrofirano, objestno, včasih pa tudi litotizirano, pritišano. To, kar je »in«, pa se zelo hitro menjava, saj je treba ves čas biti čim manj odvisen tudi od svojega lastnega izročila (Toporišič 1992: 278; 2000: 25–26). Za sleng je značilna tudi velika egocentričnost, izrazito čustveno vrednotenje, velika subjektivnost, kar se na jezikovni ravni kaže v hoteni in zavestni releksikalizaciji, tj. pomenskem prevrednotenju, izjemni pomenski širini ali delni sinonimiji s tradicionalnimi pomeni besed, v vključevanju tujejezičnih prvin in prvin različnih zvrsti znotraj istega jezika (Skubic 2005: 213–232).

3.1 Razmah posebne medvrstniške komunikacije je poleg mobilne telefonije omogočil nov množični medij, tj. internet, ki se je razširil sredi devetdesetih let. Splet, sestavni del interneta, je tako pridobil pomembne razsežnosti kot družbeni in kulturni fenomen. Dostop do spleta je postal celo eden izmed najpomembnejših kazalcev sodobnega družbenega razvoja. Glede na podatke drugih članic EU se Slovenija s sedemintridesetodstotnim deležem prebivalstva, ki redno uporablja internet, uvršča v sredino te lestvice.

Privlačnost spletnega komuniciranja se skriva v prisvajanju različnih identitet in ohranjanju posameznikove anonimnosti. V zadnjem času je zelo aktualna oblika spletnega komuniciranja pisanje blogov, ki so navadno posvečeni eni sami specifični temi in imajo navadno enega samega avtorja, čeprav jih lahko piše tudi več. Bralci pa imajo možnost, da se neposredno odzovejo na temo in objavijo svoje komentarje. Drugo pomembno obliko sočasne in množične komunikacije predstavljajo še spletni forumi ali klepetalnice. Spletni jezik je glede na prenosnik pisni, vendar se razlikuje od klasičnega pisnega, ker vanj pogosteje vdira govorna struktura.

Sprejetost in aktualnost novega medija pa izkoriščajo tudi tradicionalni mediji, saj je večino tiskanih publikacij mogoče najti na spletu v obliki t. i. e-časnikov.

3.2 Prispevek se omejuje na opazovanje angleških prvin v slovenščini, ki so po strukturi t. i. neoformizmi. Kot je že bilo omenjeno, so ti lahko po svoji naravi domače nove besede (Štebih 2007) ali pa prevzete oz. psevdoprevzete besede iz tujejezičnega okolja. Prispevek se osredinja zgolj na slednje, tj. take besede, ki vključujejo v celoti ali pa samo v kakem delu prevzete morfemske prvine iz angleščine, z namenom, da se ugotovijo vzorčne možnosti vraščanja v slovenski leksikalni sistem.

Gradivo je bilo paberkovalno zbrano na spletu od decembra 2007 do januarja 2008, in sicer v dveh sklopih: (1) iz različnih blogov in klepetalnic ter (2) po e-časnikih (Mladina, Delo, Večer).

Prvi vir je zaradi narave blogov, ki omogočajo objavo komentarjev večjega števila zainteresiranih bralcev, in klepetalnic, ki so oblika sočasne in množične komunikacije, primeren za opazovanje vraščanja tujejezičnih prvin v slovenske tvorbeno vzorce ter ustvarjanje celih besednih družin.

Drugi vir omogoča opazovanje kombiniranja morfemskih prvin iz obeh jezikov, ki večinoma nastajajo kot poročevalski aktualizmi, tj. enkratne za določeno priložnost narejene besede. Le-te imajo dve skupni značilnosti, in to sta: da so pogosto narejene za rabo v čisto določenem sobesedilu, vendar ne iz poimenovalne potrebe, in da imajo izrazito ekspesivno vrednost (Korošec 1998: 26–33).

4.0 Gradivo je razvrščeno v tri skupine. V prvi so opazovane besedne družine glede na angleško podstavo, ki je lahko citatna, transliterirana, transkribirana, mešanica obojega ali pa je le enakopisnica oz. enakopisnica in enakoglasnica v obeh jezikih. Posebej pa bo izpostavljena obsežna besedna družina prevzete besede *blog*, ki je zaradi neproblematične prilagoditve slovenskemu slovničnemu sistemu po analogiji ali blizuzvočnosti z drugimi podobnimi besedami izoblikovala obsežno leksemsko združbo.

V drugi bodo predstavljeni t. i. hibridi ali mešanke, v katerih se kombinirajo slovenski in angleški morfemi po analogiji domačega ali tujega tvorbenega vzorca.

Tretjo skupino predstavljajo sklopi iz krnjenih tujih sestavin s prvinami letrizma, tj. posebnega oblikovanja s črkami. Pri tem lahko nastajajo t. i. prekrivanke (Logar 2005).

Razlage angleških besed so povzete po Velikem angleško-slovenskem slovarju (VASS 2005, 2006).

4.1 Besedne družine

Angleški iztočnici sledi prikaz prevzemanja v slovenščino in nastanek drugih členov besedne družine. Pred tvorjenko je v oklepaju zapisana stopnja tvorbe. Če je beseda v oklepaju z zvezdico, pomeni, da v zbranih gradivskih virih ni bila potrjena, vendar je mogoče zaslediti iz nje nastalo višjestopenjsko tvorjenko. Po korpusu Fidaplus ali spletnem viru je dodan primer sobesedilne rabe za zadnjo tvorjenko.

4.1.1 Besedna družina z ohranjeno citatno angleško podstavo: angl. *blog*¹ glag. 'pisati blog'; sl: (**blogg-ati*) > (1.) *blogg-ar*, *blogg-anje*, *blogg-er* > (2.) *blogger-ski* (Meg se v svojem blogu ukvarja predvsem s spletom in *bloggersko* družčino);

angl. *Google*; sl.: *Google* > (1.) *Googl-ov*, *Googl-er*, (**googl-ati*) > (2.) *googl-aš*, *googl-anje* (da se v pogovornem jeziku med spletnimi uporabniki uporablja izraz *googlanje* kot nadomestek za iskanje).

4.1.2 Besedna družina z v slovenščini napačno vzpostavljeno citatno angleško podstavo:

¹ Iztočnic *blog* VASS še nima. Simon Krek, urednik slovarja, pojasnjuje, da angleški glagol *to blog* vsekakor obstaja, težava je le v tem, da novi izrazi v slovarje prihajajo z zamudo. Novi angleško-slovenski slovar opisuje angleščino nekje do leta 2001/2002, predvsem prva knjiga, kjer je črka B. Pravi razmah blogov se je zgodil okrog leta 2004, ko so tudi »resni« angleški slovarji začeli beležiti to besedo. Načeloma pa se je *blog* rodil s krajšanjem besede *weblog*, ki je starejša in je v slovarju. Baje gre za besedno igro »we blog« – *mi blogamo*. Nedoločnik glagola je v angleščini torej *to blog* z enim *g*-jem, dva pa dobi pri zloženkah po angleških besedotvornih pravilih, kjer pred obrazili, ki se začnejo s samoglasnikom, podvojimo končni soglasnik, če je pred njim samostojni naglašeni samoglasnik (*blogger*, *blogging* itd.). Slovenci očitno torej za izhodišče jemljejo eno ali drugo obliko. Podobno je mogoče ugotoviti tudi za *mobbing*, ki ga v VASS še ni.

angl. *loser* sam. 'poraženec, zguba; sl. *looser* > (2.) *looser-stvo*, *looser-ski* (ampak na najbolj *loserski* način, s strelom v usta). Beseda *looser* je dobila napačno citatno podstavo na podlagi angleškega izgovora dveh glagolov. Glagol *to loose* 'zrahljati, popustiti' se izgovori *lus*; glagol *to lose* 'izgubiti, ostati brez' pa *luz*. V tem primeru gre za t. i. psevdocitatnost, za katero pa se skriva zgolj pomanjkljivo znanje angleščine.

4.1.3 Besedna družina s pisno podomačitvijo angleške podstave:

angl. *mobbing*;² sl. *mobing* 'psihosocialno nasilje, trpinčenje na delovnem mestu' > (1.) (**mob-irati*) > (2.) *mob-ator*, *mob-ist*, (**mobir-an*) > (3.) *mobiran-ec* (... pretiranega zadovoljstva z izrazom *mobing* tudi kljub zapisovanju v slovenjeni obliki v slovenski javnosti nihče ne izraža, še težje gredo z jezika izpeljanke *mobiranec* (žrtev *mobinga*) ter *mobator* ali *mobist* (tisti, ki izvaja *mobing*), Večer, februar 2007).

4.1.4 Besedne družine s pisno podomačitvijo angleške podstave na podlagi izgovora:

angl. *approve* glag. 'odobriti; odobravati'; sl. sam. *apruv* 'odobritev' > (1.) *apruv-ati* > (2.) *apruva-n* (Messino je *apruvan*);

angl. *board* sam. 'deska'; *boarder* 'deskar/-ka'; sl. *bord* > (1.) *bord-ati* > (2.) *bord-anje*, *bord-er* > (3.) *border-ka*, *border-ski* (ampak sodi v svetovni *borderski* vrh);

angl. *break* sam. 'prekinitev, premor, predah'; glag. 'prekiniti'; sl. sam. *brejk* > (1.) *brejk-ati* (če me boste stalno *brejkali*, ne bom mogel ničesar povedati);

angl. *breakdance* glag. 'plesati breakdance'; sl. *brejkati* (pridemo v prazno halo in začnemo *brejkati*) > (2.) *brejk-er* > (3.) *brejker-ka*, *brejker-ski* (Ko bo *brejkerski* finale v zadnji uri dneva rodil najboljše);

angl. *cancel* sam. 'preklic'; glag. 'preklicati'; sl. *kensl* > (1.) *kensl-ati* > (2.) *kensl-anje* > (3.) *s-kenslati* (čeprav bi te hoteli *skenslati*, bi te itak);

angl. *chek* sam. 'pregled', glag. 'pregledati'; sl. glag. *ček-irati* > (1.) *čekir-anje*, *po-čekirati*, *pre-čekirati* (je pa zelo zgovorna in te *prečekira* takoj);

angl. *cool* prid. 'obvladan, priseben; frajerski, mega'; sl. *kul* > (1.) *kul-irati*, *kul-ski* > (2.) *s-kulirati* > (3.) *skulira-n* > *skuliran-ost* (Premore temperament, zavestno in lepo odmerjeno dozo *skuliranosti*);

angl. *cruise* glag. 'križariti'; sl. *kruz-ati* > (1.) *kruz-anje*, *kruzaj-oč*, *kruz-er* > (2.) *kruzer-ski* (Zabrundal naj bi v njihovem *kruzerskem* modelu);

² V korpusu Fidaplus so 104 pojavitve besede *mobbing*, vendar ne tudi še kakšna druga tvorjenka s podstavo *-mobb-*. Zasledimo pa naslednjo razlago:

Takšnemu odnosu pravimo »*mobbing*«; izraz izhaja iz angleškega glagola »*to mob*«, ki pomeni napadati. Pravzaprav je izposojen iz živalskega sveta, znani etolog Konrad Lorenz je namreč z njim označil napadalno vedenje večjih ptic roparic do manjših, kadar jim hočejo zasesti gnezdo. Povsem primeren pa je tudi za opis vsakodnevnega pojava v delovnem okolju. Prvi so ga povzeli švedski strokovnjaki, ki so v 70. letih raziskovali nasilno vedenje otrok do vrstnikov v šoli. Ker nasilno vedenje med otroki spremljajo fizični napad in grožnje, se vse več raziskovalcev odloča, da psihološko teroriziranje med otroki in dijaki v šolah imenujejo »*bullying*« (prepotentnost, tiranstvo), subtilnejšo obliko psihosocialnega terorizma, katerega cilj je socialna osama žrtve v delovnem okolju, pa »*mobbing*«. Heinz Leymann, nemški zdravnik, specialist medicinske dela, je v začetku 80. let prevzel ta izraz, da je z njim opisal »psihološki terorizem na delovnem mestu, točneje tiste oblike nasilja, pritiskov in psiholoških oblik agresije, zaradi katerih se posamezniku zruši njegov obrambni sistem in resno zbolia«.

angl. *dance* sam. 'ples, plesanje'; glag. 'plesati'; *dancer* 'plesalec-lka'; sl. *dens* > (1.) *dens-ati*, (2.) *dens-anje*, *od-densati*, *za-densati*; sl. *dens-er* > (1.) *denser-ka* (go-go *denserke* se ne najemajo posamično);

angl. *fake* sam. 'ponaredek; prevarant; prevara; finta'; sl. *fejk* > (1.) *fejk-ica*, (**fejk-ati*) > (2.) *fejk-anje*, *s-fejkati*, *fejk-er* > (3.) *fejker-ka* (naša Pikica je pa way pretter kot tale *fejkerka*);

angl. *flat* 'stanovanje'; sl. *flet* > (1.) *flet-ek* (da si najdem *fletek*, da se selim);

angl. *Google*; sl. *gugl* < (1.) *guglkuhanje*, *guglblefer*, *guglboj*, *guglati* > (2.) *gugl-anje*, *gugl-ovanje*, *gugl-ar*, *gugl-er*, *po-guglati* (Tako je danes že v uporabi beseda *poguglati*);

ang. *loser* 'poraženec, zguba': sl. *luz-er* > (1.) *luzer-ček*, *luzer-ka*, *luzer-ski* (V *luzerskih* klubih pa pač ni zvezdnikov);

angl. *move* glag. 'premikati se'; sl. *mov-ati* > (1.) *mov-anje*, *mov-ing*, *mov-er* (ej, slo muska je en podn. bepop pa game over (beri gay *muver*);

angl. *scroll* glag. 'premakniti se, drseti'; sl. *skrol-ati* > (1.) (**skrol-er*) > (2.) *skrol-er-ček* (je iz mehke gume in nudi malce več upora kot *skrolerčka* pri logijih).

4.1.5 Besedna družina s svobodno podomačeno angleško podstavo:

angl. *download* glag. 'naložiti, presneti'; sl. *downlovd-ati*, *downloud-ati* > (1.) *downlovd-anje* (Na glasbeni sceni lahko »*downlovdate*« pesem; potem je *downlovdanje* čisto simpl). V prvem delu je *ow* podomačen v *ov* (*down*), običajnejše je namreč podomačenje po pravilih za izgovor angleških črk (*ow* > *av*): zapis *davn* in izgovor *daɤn*. V drugem delu *-lovd/loud-* slovensko prečkovanje sledi izgovoru.

4.1.6 Besedna družina, katere podstava je v zapisu identična v slovenščini in angleščini, ne pa v izgovoru: angl. *spam* 'nezaželena elektronska pošta'; sl. *spam* > (1.) *anti-spam*, *spam-(ar/er)*, (**spam-ati*) > (2.) *spam-anje*, *spam(ar/er)-ski* > (3.) *anti-spamerski*).

4.1.7 Besedna družina, katere podstava je v zapisu in izgovoru lahko identična v slovenščini in angleščini (vendar prim. tudi možno ameriško izgovorjavo: VASS I, 88): angl. *ask* 'vprašati': sl. *ask-ati* < (1.) *ask-anje* (*askanje* ni greh).

4.1.8 Analogno oblikovana besedna družina besede *blog*

Posebej zanimivo je, da je beseda *blog* dobila že samosvojo slovarsko leksemsko združbo³ iz več kot stotih besednozveznih ali besednih enot, združenih pod naslovom Blogerski neologizmi (neoblogizmi). Tvorjenke iz *blog* so nastale po analogiji tvorjenk blizuzvočnih slovenskih besed. Tako ima velik delež tvorjenk vzporednice v tvorjenkah s korenskim morfemom *-bo(g/ž)-*, npr.: *bloglonaj*, *blogoskrunstvo*, *blogoslužje*, oz. vzpostavljen cel sistem analogne tvorbe po drugih tvorjenkah s tipičnimi tvorbenimi morfemi za prepoznavne pomenske kategorije: *blogodajalec* < *delodajalec*; *blogovišče* < prostor kot *igrišče*, *letovišče*; *blogun* < slabšalno kot *vohun*, *grdun*. V ponazoritev navajam vse zbrane tvorjenke, razvrščene po temeljnih besedotvornih vrstah.

³ [Http://vzohdniblog.ednevnik.si/?w=janalumnus&category=blogologija](http://vzohdniblog.ednevnik.si/?w=janalumnus&category=blogologija).

Izpeljanke: *blog-ada, blogajna, blogastično, blogat, blogataš, blogator, blogicizem, blogika, bloginja, bloginje, bloginjščica, blogirati, blognat, blogniti, blognje, blogok, blogji, blogon, blogovina, blogovišče, blogovit, blogovnica, blogovski, blogulja, blogun, bložanski, bložki, zablogiran, zablogiranec*; tvorjenke iz predložne zveze: *brez-bložje, medbložje, pribložje*.

Zloženske (podredne medponsko-priponske, npr. *blog-o-ljub-je*, ali podredne medponske, npr. *blog-o-dajalec*): *blogaboječ, blogodajalec, blogodržec, blogofil, blogoglasno, blogojemalec, blogokleten, blogoskop, Blogoljub, Blogoljuba, blogoljubje, blogologija, blogolom, Blogomil, blogomor, blogopis, blogopisec, blogoskrunstvo, blogoslovje, blogoslužje, blogostrastno, blogosumje, blogošpegec, blogotaj, blogotišje, blogotožje, blogotrebec, blogotvorec, blogovid, blogoznanstvo, blogodržen, blogomrzje, enobloštvo, mnogobloštvo*.

Sestavljenke: *de-blogirati, izblogirati, najblogji, Nebložje, poblogati se, razblogirati, sobložje, transblogirati, zablogati se*.

Sklopi: *hvala-blogu, zabloga, blogme, blogsigavedi, blogopališče < blog + (pok)opališče*.

4.2 Hibridne tvorjenke predstavljajo kombinacijo morfemskih prvin iz obeh jezikov, in to po domačem ali tujem tvorbenem modelu.

4.2.1 Mešanke prvega tipa prevzeto podstavno prvino s tipičnimi domačimi tvorbenimi morfemi umeščajo v domač besedotvorni vzorec po zakonitostih slovenskih besedotvornih vrst, tako da je zlahka najti ustrezni domači model, ki je bil pri tem uporabljen:

- glagolske ali samostalniške izpeljanke: *džus-kati, konektati, twixati; grafit-ar, marketingar, stripar, monitorir-anje, overdoziranje, panoramiranje*;
- zloženske: *alk-o-ljub-* (npr. po *rodoljub*), *fotopis, seksoslovje, stripoigra, kardiovadba* (prim. *veseloigra, telovadba*);
- sestavljanke: *s-konzumirati, zreklamirati, zMENTOSati se*.

4.2.2 Mešanke drugega tipa predstavljajo prav tako kombinacijo domačih in prevzetih prvin, toda po analogiji tujega tvorbenega vzorca. Pri tem pogosto prepoznamo morfeme, ki so blizu korenskimi, vendar so v zloženkah vselej vezani. Fleischer in Barz (1992: 67) jih imenujeta konfikse. Nastopajo lahko v prvem (*ekodavek*), drugem (*diskoteka*) ali obeh delih (*avtomat*) zloženk.

- Primeri takih pogostejših prvin v drugem delu:

-fest: *bogračfest*;
-fil: *Pohorjefil*;
-fob: *romofob*;
-gate: *rupargate*;
-holik, -holičarka, -holizem: *čokoliholik, fotoholik, šopingoholik, stripoholik; filmoholičarka, čokolizem*;
-kracija: *torbokracija*;
-land, -landija: *Jonasland, Štajerland; črkolandija, Evrolandija, Qlandija*;

-logija: *mehurčkologija, zobologija*;
-mat: *slikomat, zdravkomat*;
-meter: *kozmetometer, slinomater, županometer*;
-mobil: *mamomobil*;
-pedija: *telopedija*;
-skop: *glasboskop, smrkoskop, Mariskop*;
-teka: *smehoteka*.

b) Primeri takih pogostejših prvin v prvem delu:

kvazi-: *kvazipametnjakovič, kvazisvoboda, kvazimaneken, kvazizdravjebrižnik, kvazimučeniški*;
mega-: *megaslaven*;
multi-: *multifant*.

c) Med predponskimi obrazili so pogostejša:

anti-: *Antipeterle, Antijanša*;
post-: *postpleničarski*.

4.3 Sklapanje velja za nesistemski tvorbeni vzorec (Vidovič Muha 1988), ker ni mogoče predvideti niti števila predmetnopomenskih besed niti slovničnega razmerja med njimi. Sklapanje lahko poteka na ravni besedne zveze (*vsak-dan, vse-za-domovino-dom-cesarja*), stavka (*Maribor-je-ful-bomba*), danes pa vse pogosteje poteka sklapanje krnov, katerih nastajanje prav tako ni predvidljivo. Nove besede, sklopljeni krni, kažejo veliko ustvarjalne svobode in izvirnosti. Zbrano gradivo je mogoče družiti v dve skupini.

4.3.1 Tvorjenka nastane s sklapanjem krna in cele besede ali dveh krnov, ki ohranjata prepoznavna dela obeh besed iz besedne zveze. Novotvorjenka lahko vsebuje še prvino zvočnega slikanja – rime:

dokuportret < *dokumentirani portret*;
Türkinon < *Türk + Cannon* 'fotoaparati, ki ga je fotografsko društvo podarilo predsedniku';
globelost < *globalna debelost*;
multikulti < *multikulturen*;
ornitopter < *ornito(logija) + (heliko)pter*;
šokumentarec < *šokantni dokumentarec*;
urboturbo < *urbani turbofolk*.

4.3.2 Pri sklopljenih krnih gre za prekrivanje v posameznih črkovnih sklopih kot presečnih množicah:

(E)stradanje < 'novice iz sveta estrade', dvoumno: *Estrad-anje* : *E-stradanje*;
estradamus < *Estrada + Nostradamus*;
guvernator < *guverner + terminator*;
rapostol < *rap + apostol*;
LiteRadio < *literatura na radiu*;
robolucija < *robotska revolucija*;
sekskurzija < *seksualna ekskurzija*.

5 Sklep

Paberkovalni nabor angleških leksikalnih prvin, omejen zgolj na vzorčni prikaz raznolikih možnosti vraščanja v slovenski tvorbeni sistem, hote izpostavlja skrajne komunikacijske okoliščine, tj. netradicionalno in k afektaciji težečo uporabo jezika mladih na spletu ter ustvarjanje publicističnih priložnostnic. Oboje namreč predstavlja primer idealnih pogojev za jezikovno eksperimentiranje, saj so v ospredju inovacija, izvirnost in besedna igra. V največji možni meri prihaja do izživiljanja jezikovne ustvarjalnosti in svobodnega gnetenja domačih in tujih jezikovnih prvin v nove kombinacije.

Kljub navidezni stihijskosti pa je mogoče prepoznati tri tvorbene težnje: (1) prevzete prvine prilagajti tvorbenim vzorcem slovenskega jezika, (2) z domačimi prvinami zapolnjevati tuje tvorbenne vzorce ter (3) krajšati in nastale krne kombinirati v nove z letrističnimi prvinami obogatene besede.

S stališča knjižnega jezika gre pri mnogih obravnavanih zgledih za t. i. jezikovnosistemsko besedotvorno vzorčenje, ki mu podlegajo prevzete besede z možnostjo tvorjenja besednih družin analogno po domačih (npr. *blog*), oz. hkratno uporabljanje že prevzetih tujih vzorcev in njihovo delno zapolnjevanje z domačimi prvinami (*mama-mobil*). Nastale tvorjenke so neobičajne, presenetljive in nosijo stilni naboj. Prevze-manje tujejezičnih prvin tako ne ustvarja toliko novih tvorbenih vzorcev, ampak že ustaljenim širi novo sestavinsko kombinatoriko. V njej je pogosto mogoče prepoznati čisto veselje in zadovoljstvo nad lastno jezikovno ustvarjalnostjo, ki poteka brez zapor. Kljub jezikovni iskrivosti redkokateri domislek postane del splošnega leksikona, večina jih za vedno ostane zunaj njega, tj. na obrobju, v zasebni ali individualni rabi, kjer so tudi nastali. Občutek, da jezikovno posebno postaja splošno, je zato varljiv, saj ga navidezno sprožajo nove možnosti spletne komunikacije, pri kateri se meja med javnim in zasebnim zelo rahlja.

LITERATURA

- Ljudmila BOKAL, 1998: Tipologija novih besed (ob primeru avtomobilskega izrazja). V: M. Humar (ur.). *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*. Ljubljana: ZRC SAZU. 147–162.
- – 2003: Jezikovne spremembe s stališča novih besed. *Slovenski jezik. Slovene Linguistic studies* 4. 13–25.
- David CRYSTAL, 1997: *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Velimir GJURIN, 1974: Interesne govorice sleng, žargon, argo. *Slavistična revija* 22/1. 65–81.
- Alenka GLOŽANČEV, Polona KOSTANJEVEC, 2006: Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam (A–O). *Jezikoslovni zapiski* 12/2. 89–160.
- Wim HONSELAAR, 2002: Newspeak, lexicography and computers. V: R. Lučić (ur.). *Die Welt der Slaven*. München: Otto Sagner. 102–108.
- Rudolf FILIPOVIĆ, 1990: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*. Zagreb JAZU.
- Wolfgang FLEISCHER, Irmhild BARZ, 1992: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen.
- Mira KRAJNC IVIČ, Špela SKITEK, 2007: Engliško? V: M. Jesenšek (ur.). *Besedje slovenskega jezika*, (Zora, 50). Maribor: Slavistično društvo. 325–336.
- Tomo KOROŠEC, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Irena Stramljič Breznik, Prevzete leksemske prvine in njihova besedotvorna zmožnost ... 159

- Nataša LOGAR, 2005: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave* (21/48). 211–225.
- Vesna MUHVIČ - DIMANOVSKI, 2005: *Neologizmi. Problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku FF.
- Andrej SKUBIC, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2003: Besedotvorna tipologija novonastalega besedja s področja mobilne telefonije. *Slavistična revija* 51/posebna št. 105–118.
- 2005a: Pomembna monografija o besedotvornih spremembah v slovanskih jezikih. *Slavistična revija* 53/2. 237–243.
- 2005: Prevzete in domače prvine v slovenskih zloženkah. *Jezikoslovni zapiski* 11/2. 7–30.
- 2007a: Samostalniški germanizmi v frazemih Slovarja slovenskega knjižnega jezika od a do h. V: M. Jesenšek (ur.). *Besedje slovenskega jezika*, (Zora, 50). Maribor: Slavistično društvo. 291–303.
- 2007b: Slovensko besedje v prepletu znotraj- in medjezikovnih razmerij. V: M. Jesenšek (ur.). *Besedoslovne spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*, (Zora, 49). Maribor: Slavistično društvo. 425–473.
- Nada ŠABEC, 2002: Vpliv angleščine na slovensko besedje. *Riječ* 8/2. 83–89.
- 2006: Anglicizmi v slovenskih medijih. V: M. Koletnik (ur.), V. Smole (ur.). *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*, (Zora, 41). Maribor: Slavistično društvo. 208–215.
- 2007: Vpliv angleščine na slovenščino: leksikalni in pravopisni vidik. V: M. Jesenšek (ur.). *Besedje slovenskega jezika*, (Zora, 50). Maribor: Slavistično društvo. 316–324.
- Barbara ШТЕВИН, 2008: Tvorbeni obrasci neologizama u hrvatskome standardnom jeziku. V: Десета Международна конференцияна Комисията по славянско словообразуване при Международния комитет на славистите. Словообразуване и лексикология. Софија. (V tisku)
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: CZ.
- 2000: *Slovenska slovnica, Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*. Maribor.
- Alenka VALH LOPERT, 2008: Germanizmi v oddajah komercialne radijske postaje Radio City Maribor. 10. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie. Celovec. (V tisku).
- Prevzeto besedje v jeziku komercialne radijske postaje (Radio City v Mariboru). *Jezikoslovni zapiski* (V tisku).
- Ada VIDOVIČ-MUHA, 1988: *Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana.
- 2003: Sodobni položaj nacionalnih jezikov v luči jezikovne politike. V: A. Vidovič Muha (ur.). *Slovenski knjižni jezik - aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige*, (Obdobja, 20). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 5–25.

VIRI

Korpus FIDAPLUS: <http://www.fidaplus.net/>

Korpus NOVA BESEDA: <http://bos.zrc-sazu.si>

Slovenski pravopis, 2001: J. Toporišič (ur.). Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU.

Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki, Elektronska izdaja na plošči CD-ROM. Ljubljana 1998.

Veliki angleško-slovenski slovar, 2005, 2006: S. Krek (ur.). Ljubljana: DZS.
Veliki slovar tujk, 2002, M. Tavzes (ur.). Ljubljana: CZ.

ZUSAMMENFASSUNG

Fremde lexikalische Elemente und ihre Wortbildungspotenz im Slowenischen

Die rasche wirtschaftliche und politische Entwicklung der heutigen globalisierten Welt hat intensive wechselseitige sprachliche Einflüsse zur Folge, die wie überall auch im slawischen Sprachraum beobachtet werden können. Laut Ergebnissen einer umfangreichen Untersuchung zu Tendenzen der Internationalisierung in den slawischen Sprachen enthalten lexikalische Bestände einzelner Sprachen einen immer größeren Anteil an mehr oder weniger assimilierten Internationalismen. Ebenso neu in allen Sprachvarietäten sind einige Wortbildungsmuster und -strukturen, die sich in einem Prozess der Lexikalisierung befinden.

Für die slowenische Sprache lässt sich Ähnliches feststellen. Die lexikalische Dynamik in Richtung Internationalisierung wurde von der Autorin partiell bereits referiert, u.a. in den Beiträgen zu wortbildungstypologischen Eigenschaften der Lexik der Mobiltelefonie bzw. zur Hybridisierung der slowenischen Komposita.

Aufgrund der bisherigen Forschungsergebnisse und einer zufälligen Überprüfung der Lexik im Internet sind mindestens drei Möglichkeiten der Inkorporierung von fremden lexikalischen Elementen in die Struktur des slowenischen lexikalischen Bestandes vorauszusehen:

(1) Phonetisch-orthographische Assimilierung und Etablierung im slowenischen Derivations-system ((*loser* > *luz-er* > *luzer-ček*, *luzer-ka*, *luzer-ski*) bzw. Beibehaltung der fremden Zitatform in Kombination mit dem heimischen Wortbildungsmorphem (*googl-anje*, *googl-aš*);

(2) Hybridisierung der Komposita als Resultat der Kombination von heimischen und reduzierten hochproduktiven fremden Lexemen ((*rupargate*, *torbokracija*, *mehurčkologija*, *telopedija*, *kvazipametnjakovič*, *postpleničarski*).

(3) Analogiebildungen, entstanden nach dem Vorbild fremder (vor allem englischer) Wortbildungsmuster, mit gleichzeitiger Reduktion und Zusammenrückung (*globesity*: *globelost* < *globalna debelost*; *ornitopter* < *ornito(logija)* + (*heliko*)*pter*; *šokumentarec* < *šokantni dokumentarec*; *estradamus* < *Estrada* + *Nostradamus*, *sekskurzija* < *seksualna ekskurzija*); Bildungen mit wortspielerischem Charakter sind hierbei möglich (*Türkinon* < *Türk* + *Cannon*).

Vor dem Hintergrund der Sprachnorm ist die gegenwärtige Hybridisierung der slowenischen Lexik als Normalfall anzusehen. Es handelt sich um unaufhaltsame Prozesse der lexikalischen Übernahmen aus anderen Sprachen und ihre Etablierung im System der slowenischen Lexik. Die Kombination von fremden und heimischen Lexemen ergibt neue Wortfamilien (*spam*: *spam-(ar/er)*, *spam(ar/er)-ski*, *anti-spamerski*, *spam-anje*, *anti-spam*; *blog*: *blog-er*, *blogg-er*, *blogerski*). Allerdings sollen okkasionelle Bildungen mit expressivem Charakter von den bereits lexikalisierten hybriden Bildungen unterschieden werden. Die Letzteren bereichern das Wortbildungspotential der slowenischen Sprache bedeutend.